

MØLLEN

Udgivet af „Dansk Møllerforening“.

Protector: HANS KONGELIGE HØJHED PRINSGEMALEN

Nr. 3596

Januar-Februar 2010

126. årgang

Teknisk bistand Eftersyn Restaurering

Møllebygger John Jensen Aps

Sneglerup Møllevej 6-10 B · 4571 Grevinge
TLF. 59 31 55 81 · Fax 59 31 54 81 · Mobil 21 60 66 51
www.moellebygger.dk

Vi har arbejdet ved følgende møller:

Allinge Topfers Mühle, Peine • Aulum Mølle • Bregninge Mølle • Brobyværk Vandmølle • Brøndbyvester Mølle • Bundsbæk Vandmølle • Davinde Vindmølle • Dronningmølle • Dybbøl Mølle • Egeby Mølle • Egeskov Mølle • Elstrup Mølle • Eriksholm Vandmølle • Esrum Mølle • Fejø Mølle • Fez Marokko • Frøslev Stubmølle • Fuglevad Vindmølle • Fussingø Vandmølle • Gammelby Mølle • Gedesby Mølle • Grande Mühle • Grubbe Mølle • Gudhjem Mølle • Havnbjerg Mølle • Havnsø Mølle • Havnø Mølle • Herlufille Mølle • Hjerritsdal Vandmølle • Hjerl Hede • Højer Mølle • Højsager Mølle • Hønsinge Mølle • Høring Mølle • Hørsholm Mølle • Høve Mølle • Jels Vindmølle • Jernløse Mølle • Kaleko Vandmølle • Karlstrup Stubmølle • Frilandsmuseet • Kildebrønde Mølle • Kirkemøllen Pedersker • Kisserup Mølle • Koldby Mølle • Kolmar Mühle • Kuremøllen • Lille Mølle • Den 6. Femmøller • Lindau Mühle • Ll. Heddinge Mølle • Lumby Mølle • Lumsås Mølle • Lundbæk Vandmølle • Lyngby Mølle • Maderup Mølle • Maglehoj Mølle • Majbølle Mølle • Mandø Mølle • Myrager Mølle • Måre Mølle • Nordre Mühle, Pelworm • Ny Mølle • Nübbenfeldt Mühle • Nybøl Mølle • Osdorfer Mühle • Pibe Mølle • Ramsløse Mølle • Reitbrooker Mühle • Ribe Ydermølle • Ringsted Vindmølle • Rudkøbing Bymølle • Rutsker Mølle • Rode Vejmølle • Rødkilde Vandmølle • Rørvig Mølle • Sillerup Mølle • Skenkelso Mølle • Skjern Vindmølle • Skovholm Mølle • Skovsgård Mølle • Skovsgårds Mølle Sj. • Slagelse Hagendrup Mølle • Slusegårds Mølle • Snejstrup Mølle • Solrød Mølle • Stenby Mølle • Stokmøllen i Østerklit • Strandvejsmøllen • Stubmøllen i Den gamle by • Stubmøllen i Holbæk • Svanemøllen • Sønderho Mølle • Søstermøllen Funabashi, Japan • Tikøb Mølle • Tipperup Mølle • Trente Mølle • Ubby Mølle • Uggerslev Mølle • Uhre Mølle • Ulbølle Mølle • Ulsted Mølle • Ulstrup Mølle • Valsemøllen, Åkirkeby • Vandmøllen i Den gamle By • Vang Vandmølle • Vejle Vindmølle • Vejstrup Vandmølle • Ventepose Vandmølle • Viby Mølle • Vibæk Mølle • Vindeby Mølle • Vodskov Mølle • Vøllerslev Mølle • Yderby Mølle • Øxnebjerg Mølle • Aabenraa Slotmølle • Årsdale Mølle • Åstrup Mølle

Uddannet i møllebyggerfirma grundlagt 1882

Rødkilde Vandmølle modtog i 1997 Europa Nostra Prisen

Møllen er medlemsblad for Dansk Møllerforening og udsendes seks gange om året i midten af månederne: januar, marts, maj, juli, september, november.

Dansk Møllerforening

Protektor: Hans Kongelige Højhed Prinsgemalen

Bestyrelse

Jens Søndergaard (formand),
Knudsvej 14, 4623 L. Skensved
tlf. 5752 7262
E-mail: jensmsj@mail.dk

Søren Hansen, (næstformand)
Louisevej 5, Lumby, 5270 Odense
tlf. 6595 5847
E-mail: shh.louisevej@hansen.mail.dk

Per Gliese (sekretær),
Næstvedvej 241E, 4100 Ringsted,
tlf. 5761 8722
E-mail: gliese@c.dk

Kirsten Jervelund (kasserer)
Grubbe Mølle, Grubbemøllegården 2, 5600 Faaborg
Tlf. 6261 9108
E-mail: grubbe_moelle@mail.tele.dk

Susanne Jervelund
Grubbemøllegården 8A, 5600 Faaborg
tlf. 6264 1819
E-mail: jervelund@gmail.com

Peter Castberg
Tvedevej 10, Tybjerglille 4160 Herlufmagle
tlf. 5634 6677
E-mail: k_pcastberg@hotmail.com

Niels Christoffersen,
Lumsås Mølle, Oddenvej 188, Lumsås,
4500 Nykøbing Sj. Tlf. 5932 1644,
mail: lumbsaas@teliamail.dk

Tidsskriftet "Møllen"

Ansvarshavende Redaktør:

Susanne Jervelund

Redaktionsudvalget:

Per Gliese

Korrekturlæsning:

Kirsten Jervelund

Abonnement og medlemskab:

Enhver mølleinteressert kan optages som medlem.
Årskontingent 350 kr.
Henvendelse til Kasserer Kirsten Jervelund
Grubbe Mølle, Grubbemøllegården 2, 5600 Faaborg,
Tlf. 6261 9108
E-mail: grubbe_moelle@mail.tele.dk

Giro 903 3785
SE nr.: 2699 0068

Annoncer:

Henvendelse til redaktionen.
Annoncepriser pr. nummer ekskl. moms:
1/1 side: 800 kr. - 3/4 side: 600 kr.
1/2 side: 475 kr. - 1/4 side: 300 kr.
1/8 side: 200 kr.
+ evt. farvetillæg

Bestilling af ekstra blade.

Medlemmer som ønsker ekstra blade til møllelaugsmedlemmer, f.eks. er prisen for ekstra numre af "Møllen" 200 kr. pr år.

Tryk: Trundholm Tryk
Oplag: 550

www.danskmøllerforening.dk

Bladets indhold er ikke nødvendigvis udtryk for bestyrelsen/bladets holdning.

Deadline på indsendelse af stof til Møllen er den 20. i måneden forud for udgivelse

Fra formanden

Af: Jens Søndergaard

Et år er gået, og vi er klar til at gå i gang med det nye år 2010, men inden vi gør det, syntes jeg, at vi lige må gøre nogle tilbageblik til året der svandt.

Det har været et travlt og arbejdsrigt år med mange ting, der skulle gøres, jubilæumsbog, 125 års jubilæum, reception og Dansk Mølle- dag m. m. Derfor er der mange at sige en stor tak, for det store arbejde de har gjort i forbindelse med løsningen af disse opgaver. Om vores jubilæumsbog kan jeg sige, mange medlemmer og ikke medlemmer af foreningen har skrevet, redigeret og trykt denne bog, som blev en god og flot bog om Dansk Møllerforening og foreningens arbejde, men uden vores sponsorer og annoncø-

rer, havde dette ikke været muligt, hvorfor vi også siger dem en stor tak for deres bidrag.

Mange har også gjort en stor indsats i forbindelse med vores 125 års jubilæum, reception og Dansk Mølle- dag, også en stor og hjertelig tak til dem, fordi de var parate til hjælpe, så det hele blev afviklet på en god og dejlig måde.

Tusind tak til alle og et rigtigt godt nytår.

Nye medlemmer

VI SIGER VELKOMMEN TIL:

Torben Rasmussen
Krarup
5750 Ringe

Indholdsfortegnelse

Fra formanden.....	3
Dansk Møllerforenings 126. årsmøde i Haderslev, den 11.-13. juni.....	4
Sidste nyt om Anders Jespersens arkiv.....	5
Møller på kort.....	6
Find de historiske kort på internettet.....	11
Om Niløse Mølle og den gamle møller.....	12
Hundborg Mølles Endeligt.....	14
Egeskov Mølle.....	16
Betragtninger om Egeskov Mølle.....	17
Hestemølle ved Tølløse.....	19
Noget om vindroser.....	21
Dansk Møllerforenings tur til Holland 2010.....	22
Fra Møllelaugene.....	22
Møllenoter.....	23
Fra læserne.....	25
Bogammeldelser.....	25
Mærkedage.....	26

Billederne på for- og bagside:

Forsidefoto:

Ellested og Fuglevad møller på Frilandsmuseet i Lyngby, en hvid decemberdag 2009. Foto: Boum Pyndiah

Bagsidefoto:

Arctanders signaturtavle fra slutningen af 1780'erne, som viser variationen af f.eks. møller.

Haderslev Vandrerhjem hvor årsmødet 2010 afholdes.

Foto: Haderslev vandrerhjems hjemmeside

Dansk Møllerforenings 126. årsmøde i Haderslev, d. 11.-13. juni 2010

Af: Søren H. Hansen

Tiden nærmer sig for foreningens 126. årsmøde, der denne gang afholdes i Sønderjylland i dagene fra fredag d. 11. juni til søndag d. 13. juni. Udgangspunktet bliver Haderslev Vandrehjem, der er et moderne vandrehjem med gode faciliteter. Programmet kommer i hovedtræk til at ligne de andre år, dog med én markant ændring. Generalforsamlingen flyttes til fredag aften, kl. 19, hvor den tidligere har været afholdt lørdag formiddag. Dette gøres for få mere tid på mølleturen, som jo er den aktivitet som mange ser frem til. Vi håber med dette tiltag at give mere "luft" i programmet, så vi har mulighed for at tilbringe lidt længere tid på den enkelte mølle. Ellers er der -indlagt de sædvanlige hyggestunder, hvor man kan udveksle erfaringer, og få sig en god møllesnak. Og for dem der har tid og lyst, håber vi også at kunne arrangere et besøg på en mølle om søndagen.

Vi håber igen at en masse møllefolk vil deltage i nogle hyggelige dage, hvor man får en masse oplevelser sammen med andre der også er interesseret i møller og bygningskultur.

På mølleturen besøger vi møller på en helt anden måde end man normalt ser dem, og man møder mennesker, der brænder for deres

mølle, og som nyder at fortælle om deres arbejde med møllerne. Samtidigt besøger vi områder man normalt ikke besøger, og kører gennem

flotte landskaber.

Mølleturen ved dette årsmøde er stadig i støbeskeen, men vil først bringe os til Sillerup Mølle, der

Damgaard Mølle som vi besøger ved årsmødet.

Foto: Per Gliese

Besøg på Slotsvandmøllen i Åbenrå, er også med i programmet.

Foto: Per Gliese

sidste år fejrede deres 150 års jubilæum. For dem der ikke nåede at købe deres jubilæumsbog ved DMF's jubilæumsreception, får igen mulighed for at købe den ved dette besøg. Dernæst er det planen at vi skal til Damgård Mølle, der er kendt for deres produktion af boghvedegryn. På Damgård Mølle serveres der også frokost. Herudover er det planen at mølleturen skal bringe os til både vandmøllen

i Aabenraa, Højer Mølle, samt pumpe-møllerne ved Ballum. Det er også planen at vi vil lægge turen forbi vadehavet ved Højer sluse, og se dette enestående område.

Som altid lægges der på årsmødet vægt på socialt samvær, hvor man har mulighed for at inspirere hinanden med gode historier, og erfaringer fra arbejdet og interessen for møller. Vi håber også at stadig flere vil benytte denne lejlighed til

at være sammen med ligesindede

Prisen for deltagelse i årsmødet er ikke fastlagt endnu, men det tilstræbes at holde prisen for et komplet årsmøde på kr. 1.500,- pr. deltager.

Læs mere om årsmødet, og se det komplette program i næste nummer af Møllen. Men husk allerede nu at reservere denne weekend til årsmøde.

Sidste nyt om Anders Jespersens arkiv

Af: Søren H. Hansen

I sidste nummer af Møllen beskrev vi situationen for Anders Jespersens arkiv, der nu desværre er splittet op i to dele. En del vil i fremtiden være en del af Nationalmuseets møllearkiv, og den anden del har Dansk Møllerforening erhvervet sig. Denne del består hovedsageligt af møllebøger.

Vi har igen været i kontakt med Nationalmuseet, der nu meddeler at det tager længere tid end først antaget, at sammenkøre de to arkiver. Man regner med at sammenkørslen først er afsluttet i anden halvdel af 2010. De har endnu ikke kunne fortælle hvad der sker med de dubletter, der med sikkerhed er. Det

er stadig vores opfattelse at disse dubletter SKAL sikres.

De har dog meddelt at de meget gerne vil skrive om arbejdet her i bladet. Dette indlæg bringes i et af de næste numre af Møllen.

Vi vil fortsat holde kontakt med Nationalmuseet, for at sikre at der ikke går noget materiale tabt.

Møller på kort

Af Per Grau Møller, Kartografisk Dokumentationscenter, Syddansk Universitet.

Hvis man vil se på møller i et historisk lys, er historiske kort en god kilde. Der findes to hovedtyper af kort: topografiske kort og økonomiske kort. Topografiske kort er kendetegnet ved at gengive landskabet som man ser det og tjener til belysning af stederne, som navnet betyder. Vindmøller er i sagens natur meget synlige i landskabet og er derfor oplagte for en korttegner at få medtaget. Vandmøller kan ligge mere skjult, f.eks. i ådale, men til gengæld er der ofte et sammenfald mellem en mølledæmning og en vej over åen, som det er naturligt at medtage for en korttegner, som vil skildre færdselsforholdene i landskabet.

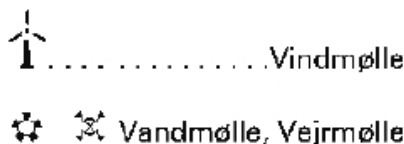
Økonomiske kort er kort, hvor hovedformålet er at skildre forhold af mere snæver betydning, f.eks. ejendomsforhold. Matrikelkort er et udbredt eksempel på denne korttype hvor man kan skildre bestemte elementer i landskabet uden blik for den synlige helhed. Ejendomsskel spiller således en stor rolle på matrikelkort og kan forventes ajourført, mens det ikke gælder for bygninger, selv om de er mere synlige i landskabet.

For begge korttyper er målforholdet afgørende for detaljeringsgraden og hvor synlige de enkelte elementer er; om de er medtaget, om de er gengivet ved symboler eller signaturer eller om de er naturtro gengivet. Generelt er topografiske kort normalt i et mindre målforhold end økonomiske kort, som til gengæld kan rumme flere detaljer. I det følgende skal gives nogle eksempler på korttyperne.

Signaturer

Signaturer har den fordel i kortfremstilling, at man ved at anvende dem på en enkel og letforståelig måde får videregivet et element i landskabet, som umiddelbart kan aflæses. For

møller kan man angive en bestemt bygningstype, som klart kan adskilles i to typer, nemlig vand- og vindmøller. Hvis vi begynder i nutiden, er det elproducerende vindmøller som dominerer landskabet og de fremtræder også med klare symboler på de digitale topografiske kort (her 'kort 25' i målforholdet 1:25.000). Signaturen ligner, og det levner plads til yderligere en korslignende signatur for en gammel, oprindelig kornformalende vindmølle. Ligeså er der også plads til en signatur for en vandmølle, der har karakter af et symbol for et kantet vandhjul. Det er i principet samme type signaturer, som er anvendt på Kort- & Matrikelstyrelsens topografiske kort lige siden de første målebordsblade, dog undtagen nutidens store elproducerende møller.

Signaturtavle for kort 25
(moderne digitale kort i 1:25.000)
© Kort- & Matrikelstyrelsen,
København.

Bygninger

Målforholdet er meget afgørende for, om bygninger bliver anført naturtro, eller blot med signaturer eller slet ikke anført. På kort i målforholdet 1:20.000/1:25.000 er bygninger som regel anført naturtro, i hvert fald således at man kan se, hvor mange længer en ejendom består af. Det er især en fordel ved vandmøller, hvor selve vandmøllen som regel ligger i den ene ende af en længe i en større eller mindre landbrugsejendom. Til gengæld bliver vindmøller som regel ikke anført på anden måde end gennem en signatur for den selvstændige bygning, som vandmøllen er – hvis der ligger selvstændige bygninger omkring den, bliver de selvfølgelig tegnet op.

Navne

En tredje måde at anføre bebyg-

gelseselementer på kort er ved at anføre navne. Det kan være det konkrete stednavn, som er knyttet til en bebyggelse, og når det drejer sig om møller vil de som regel ende på en sammensætning, hvori mølle indgår eller tilføjes som eget led. Især på målebordsbladene (både høje og lave) er det almindeligt at forkorte sidste del af stednavnet med hhv. Vml for vandmølle og Ml for vejrmølle. Tilsvarende bruges forkortelsen Vmt for vindmotor og Vkn for vindkværn (høje+lave).

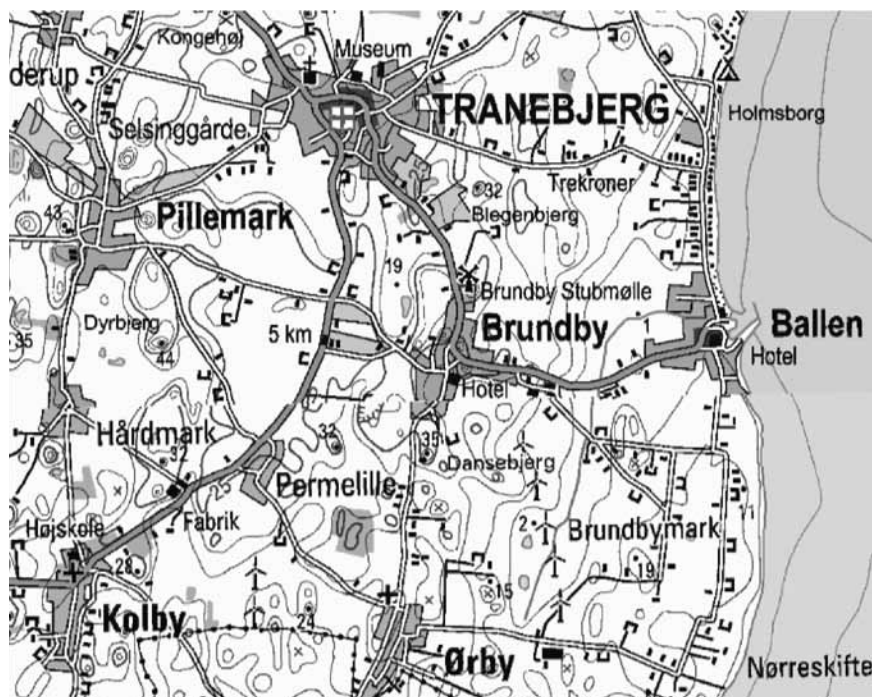
I det følgende skal gode eksempler illustrere, hvordan møller er blevet gengivet på kort gennem tiden.

På Samsø findes en række vindmøller – store elproducerende som rager godt op i landskabet (og nu også syd for øen). De er også gengivet på moderne kort – til sammenligning kan anføres en af de gamle stubmøller, som er anført med en traditionel vindmølle-signatur (eller i den moderne terminologi: Vejrmølle).

Se kort 1.

I Vendsyssel findes nord for Dronninglund Storskov Dorf Møller. I dag er det både en vind- og en vandmølle, som tilsammen udgør et flot velbevaret møllemiljø.

På Kort- & Matrikelstyrelsens færdselskort 1:200.000 fra 1997 er begge møller anført med signaturer, som er så dominerende, at næsten intet andet kommer med. På det næsten samtidige 4-cm kort (1:25.000) fra 1987 er vindmøllen anført med signatur, mens kun vandmøllens bygninger og mølledammen er anført. Men man skal vide, at der skjuler sig en nedlagt vandmølle bag disse bygninger, for kun navnet Dorf Mølle er anført ved vindmøllen. Mere tydeligt er det på Målebordsbladet fra 1927 (1:20.000), hvor der ganske vist ikke er anført signatur for vandmøllen, men hvor navnet er anført Dorf Vml (Vandmølle). Vindmøllen er anført både med signatur og forkortelsen for mølle.

Kort 1.

Udsnit af kort over den sydlige del af Samsø (KMS digitalt kort 1:100.000 – ca. 2005)

© Kort- & Matrikelstyrelsen, København.

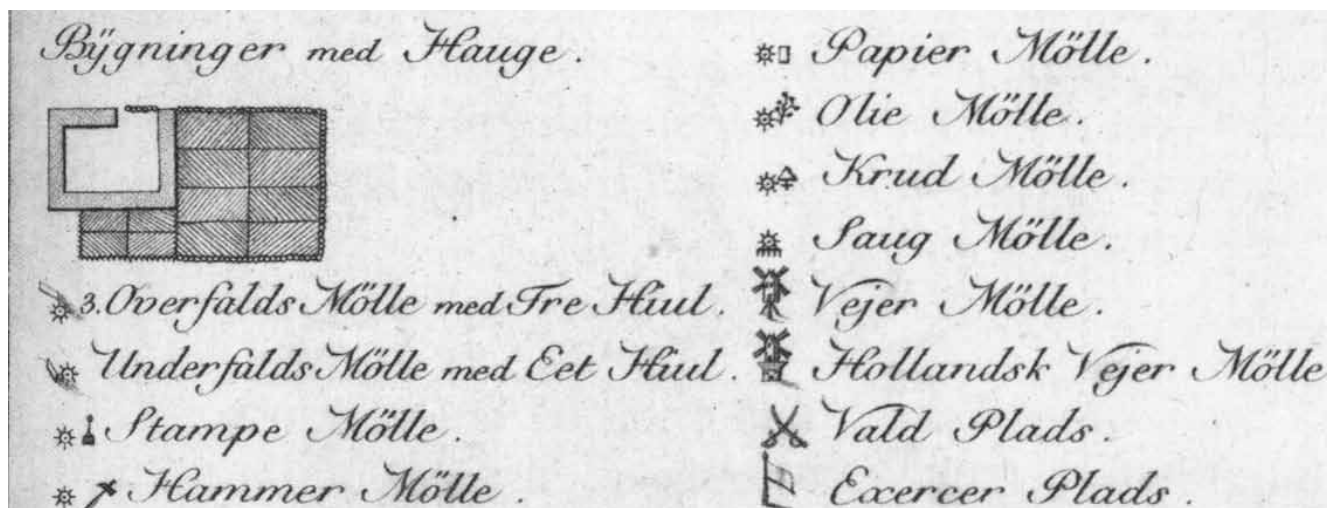

Udsnit af 4-cm kort 1987 (1:25.000), som viser Dorf Møller i Dronninglund sogn, Vendsyssel. © Kort- & Matrikelstyrelsen, København.

Udsnit af 1/2-cm kort 1995 (færdselskort 1:200.000), som viser Dorf Møller i Dronninglund sogn, Vendsyssel – samme geografiske udsnit som de to efterfølgende figurer. © Kort- & Matrikelstyrelsen, København.

Et andet eksempel på brugen af signaturer er på målebordsbladet fra 1885 fra Bastholm Mølle i Vrejlev sogn midt i Vendsyssel. Her optræder både en vandmølle med signatur og benævnelse samt vest herfor en vindmølle med tilsvarende angivelse. Går vi et skridt tilbage i tid til original-I kortet, som her er fra 1813 (1:4000) finder vi et godt udtryk for, hvad denne korttype kan gengive. Egentlig er det et økonomisk kort, dvs. vi skulle egentlig ikke forvente at finde andet end matrikelgrænser og –numre herpå, samt evt. bygninger fra udskiftningskortets tid. Men i mange tilfælde indeholder disse kort også topografiske oplysninger, som p.g.a. det store målforhold er meget detaljerede. I dette tilfælde ses også bygningerne til landbrugsejendommen samt møllebygningen i en længe parallelt med den øst-vestgående vej, som går på mølledæmningen. En signatur for vandhjulet er placeret vest for møllehuset nede i vandløbet, afspejlende de reelle forhold (om det er underfaldshjul eller overfaldshjul kan ikke aflæses her, selv om der på Arctanders ideal-signaturtavle var angivet forskellige signaturer efter type og funktion). Kortet er så detaljeret, at vandløbet kan følges, og måske de forskellige vandstande, som der har været – det kunne tyde på, at møllen var en såkaldt græsmølle, hvor mølledammen i sommerhalvåret henlæ til græsning. Derudover er der tegnet stengærder rundt om haven til møllerhuset med

Arctanders signaturtavle fra slutningen af 1780'erne, som viser variationen i f.eks. møller. Den siger mere om mulige mølletyper på daværende tidspunkt, end at denne norm nogensinde har været anvendt i praksis på kort.

Udsnit af målebordsblad 1927 (lave målebordsblade - 1:20.000), som viser Dorf Møller i Dronninglund sogn, Vendsyssel. © Kort- & Matrikelstyrelsen, København

en lergrav liggende lige op til. Vindmøllen var endnu ikke etableret, og det er ganske typisk, at det først skete i løbet af 1800-tallet, hvor både møllenæringen blev givet fri, og hvor malebehovet steg.

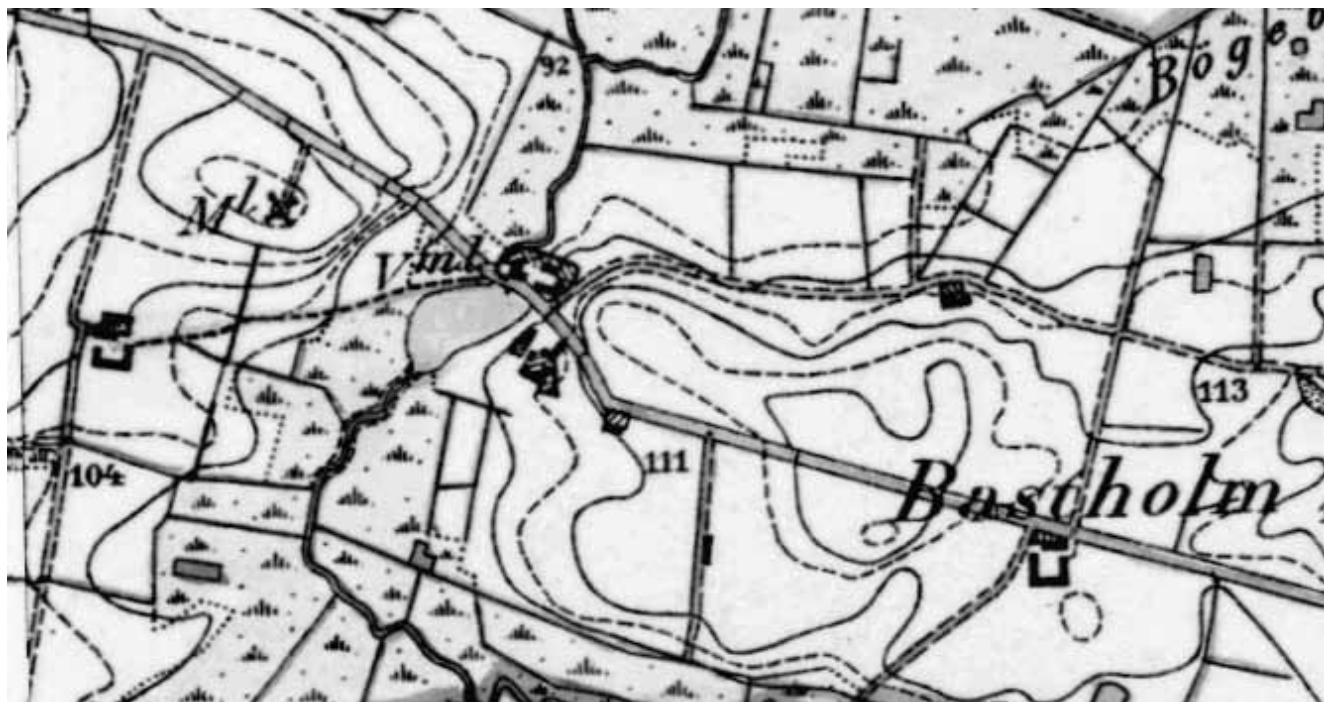
Et andet fint eksempel på original-I kortets detaljerighed finder vi fra

Næsbyhoved Mølle lige nordvest for Odense. Kortet viser en vandmølle med en firlænget møllegård med 3 vandhjul i det nordøstlige hjørne. Vandet er stemmet op fra Næsbyhoved Søe (som i dag er helt afvandet) og vandet løber efterfølgende langs med haven, inden det løber ud mod Odense Fjord. Derud-

over ligger også en vindmølle lige sydøst for møllegården hvor møller Trolle residerede (på Fuglsangs Lykke) og tilmed en vindmølle øst herfor igen. Møllerne er gengivet formentlig som signaturer der ses i skråt fugleperspektiv, mindende om hollandske vindmøller, som for nylig er blevet introduceret. Deres antal sammen med vandmøllen vidner om malebehovet tæt på kongerigets næststørste by. I øvrigt bemærkes også på det informative kort den nygravede kanal samt mod sydvest konturerne af voldstedet Næsbyhoved Slot.

Går vi et skridt længere tilbage i tid findes møller også afsat på De Kgl. Videnskabernes Selskabs kort. De er de første pålidelige topografiske kort lavet på baggrund af trigonometrisk opmåling og baseret på at udgives som kobberstik i målforsholdet 1:120.000. Det valgte eksempel stammer fra egnen omkring Rønninge på Østfyn, hvor der lå 3 vandmøller langs Vindinge Å (Bjerne Mølle, Mellem Mølle samt Holts Mølle). De er gengivet med vandmølle-signatur på kortet.

Gengivelser af møller på ældre landkort er sjældent set og forekommer ikke systematisk. Hos 1600-tallets store kartograf Johannes Mejer er møller ikke medtaget på hans landsdelskort – de falder

Udsnit af målebordsblad 1885 (høje målebordsblade- 1:20.000), som viser Bastholm Mølle i Vrejlev sogn, Vendsyssel. © Kort- & Matrikelstyrelsen, København.

Udsnit af original-I kort over Stokbro mm, Vrejlev sogn, Børglum herred, 1813 (1:4.000). © Kort- & Matrikelstyrelsen, København.

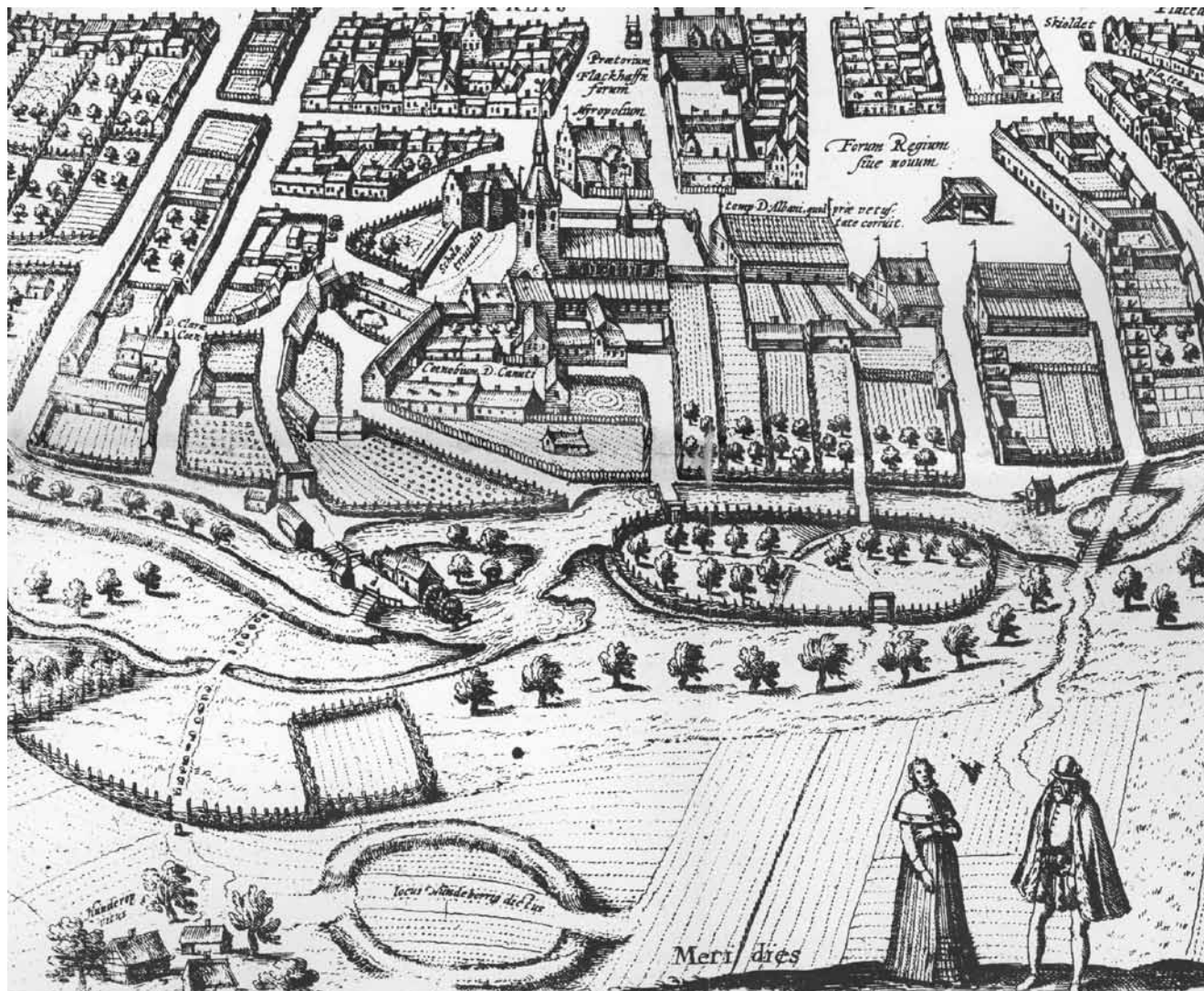
Udsnit af original-I kort over Næsbyhoved mølle, Næsbyhoved broby sogn, Odense herred, 1811 (1:4.000).
© Kort- & Matrikelstyrelsen, København.

Udsnit af De kgl. Videnskabernes Selskabs kort over den nordlige del af Fyn, 1:120.000, 1780.

uden for detaljeringsniveau, selv om noget af det dominerende i hans kort er vandløbene.

Et særligt, og fint eksempel på gengivelse af en mølle findes f.eks. på Braunius' bykort over Odense fra 1593, hvor Munkemølle er detaljeret og flot gengivet som en vandmølle med strømhjul – set i fugleperspektiv skråt ovenfra.

Udsnit af Georg Braunius' kort over Odense, fra Braunius & Hogenberg: *Civitates orbis terrarum*, 1593.

Find de historiske kort på internettet

Af Susanne Jervelund

På Kort – og Matrikelstyrelsens webside www.kms.dk findes en god samling af danske kort. Følgende historiske kort er tilgængelige under fanebladet: Danmark før og nu:

- Målebordsblade 1:20.000, (Høje) 1842-1899
- Målebordsblade 1:20.000, (Lave) 1900-1960
- 4-cm kort, 1:25.000, 1983 - 1997

En anden stor formidler af danske kort er Det Kongelige Bibliotek. På

bibliotekets webside www.kb.dk findes også en omfattende samling af historiske kort.

Det drejer sig blandt andet om matrikel- og sognekort fra perioden 1806-1997. En del kort indeholder oplysninger før 1806, idet de er tegnet oven på ældre kort. Kort & Matrikelstyrelsens kort er under løbende digitalisering. I marts 2009 åbnedes denne database med adgang til foreløbig 45.000 kort.

Det er muligt at søge i de historiske kort. Udgangspunktet er søgning efter en adresse, hvorefter man vælger menupunktet. Find stedet i

historiske matrikelkort. Her listes kortene under betegnelserne Original 1 (det første matrikelkort) og Original 2 (øvrige kort fra forskellige tidsperioder). Der er også adgang til en fane for sognekort, og et menupunkt giver uddybende informationer om anvendelsen af webstedet, kortenes historie m. m. Kortene vises med mulighed for zoom-funktion.

De historiske kort er til fri afbenyttelse til ikke-kommercielle formål. Der er endvidere mulighed for at generere PDF-filer med egne notater.

Om Niløse Mølle og den gamle møller

Af Adolf Wegener Andersen

Som på en måde var i familie med vind og vejr, da de jo var en afgørende faktor for hvornår der skulle arbejdes.

Niløse Mølle er en hollandsk mølle med et vingefang på 32 alen. Møller Rasmus Pedersen lod den bygge i 1889. I det tilstødende stuehus var der bageri, på den tid var det almindeligt med bageri ved de fleste møller.

Rasmus Pedersen drev møllen frem til 1910. og solgte den da til møller Hans Nielsen som dog kun havde den i 2 år.

Møller Anton Edvard Hansen købte Niløse mølle i 1912.

Bageriet blev nedlagt, og hele stuehuset blev til beboelse. Møllen kostede dengang i 1912 12 tusinde kroner hvilket jo var mange penge dengang. Til gengæld var det kram. Thomasen's sønner i Slagelse, som havde bygget møllen i 1889, havde garanteret, at alle bjælker var fuldkantede og at spanterne var af egetræ. Og garantien er god nok siger møller Hansen, for det holder endnu.

Det er straks værre med møllerfaget. "Det er ikke på vindmøller de unge skal lære faget nu til dags". Udtalelsen kom fra møller Anton E Hansen til Sorø Amtstidende i forbindelse med et interview i anledning af hans guldbryllup i november 1954.

Arbejdsdagene var ofte lange, for før i tiden bestemte vejret hvornår der skulle arbejdes. Var der blæst, var der travlt. Jeg har mere end en gang måttet holde juleaften og juledag på møllen - een gang kom der 70 landmænd til mølle juledag, fordi det havde været stille vejr en smule for længe. Og så hjalp det ikke, at man kiggede på klokken og sagde "nu er det fyraften"!

Før i tiden har jeg været oppe på at male 10 tusind tønder korn om

året. Vind og vejr er to ting, som en mølle jo skal være godt kendt med. Møllens vinger havde kludesejl, som helst skulle "sættes", inden regnen og blæsten blev for stærk. Man holdt øje med hvornår nabomøllerne "satte" sejlene, og fulgte så selv efter.

Det var ikke så svært dengang, der var møller nok at kigge efter. På Kongsted mølle hvor Anton Hansen lærte møllerfaget kunne man fra møllens hat i klart vejr se 30 andre vindmøller. Uden at forringe nogen, så er der såmænd lige så stor forskel på møllere, som der er på skrædere og skomagere, mener Anton Hansen.

Ret tidligt begyndte Anton Hansen med salg af foderstoffer, i den forbindelse blev der opført en ladebygning vest for møllen.

Og i 1925 blev der købt en lastvogn. Om det kunne det nu gå an var der en del der tvivlede på. Nu kunne der jo leveres foderstoffer ud til bønderne, og tage korn med hjem til maling fra dem som endnu ikke selv havde fået en kværn.

Et par år før krigen havde sønnen Jens Hansen påbegyndt en virksomhed med produktion af tørv og formbrændsel. Omkring 1943 købte Jens Hansen Niløse Mølle og foderstof laden blev forsynet med et par pressere så der kunne laves formbrændsel.

Da tørveeventyret var ved at være slut sidst i tresserne blev møllen solgt til Bay Christensen som dog snart efter i 1970 solgte den videre til et foderstoffirma i Sorø.

I 1971 købte ægteparret Michael og Birthe de Wit møllen med henblik på at flytte deres virksomhed fra København til Niløse. Og nu blev der fremstillet gaveartikler i jern og træ af forskellig slags, fortrinsvis turistsouvenirer, blandt andet de meget populære små vikinger i træ. Omkring 1990 var deres eventyr slut da en storgrossist i Holland

Niløse Mølle i fuld vigør på sin oprindelige plads i byen. Året er 1955.

Foto: Per Glieses fotoarkiv

ikke betale for leverede varer. (Han var gået fallit)

Møllen og stuehus blev købt af familie Sørup til almindelig beboelse.

Selve møllen forfaldt efterhånden mere og mere. Og i begyndelsen af halvfemserne blev møllen nedbrudt for at blive genopbygget i Vibæk

Niløse Mølle i 1995, lige inden nedtagningen.

Foto: Günther Jochimsen

*Nedtagningen af Niløse Mølle
begyndt. Nedtagningen og
flytningen til Als, udførtes af
møllebygger John Jensen ApS.
Foto: Per Gliese*

på Als. Til erstatning for en mølle af samme type, som var brændt i 1983. I maj måned 1996 blev der for anden gang i møllens historie holdt rejsegilde. Selv om både hatten og vinger manglede. De skal fremstilles påny. Da møllen var under nedrivning kom møller Anton Hansen's søn Knud cyklende fra Dianalund Han var da en ældre mand på 80 år. Han fortalte, at han i sine unge dage havde gemt en del fotografier af unge piger i et lille hulrum bag en af bjælkerne et sted oppe i møllen. Og bad derfor om tilladelse til at gå op for at se om de var der endnu. Det måtte han naturligvis godt, og på skrøbelige stiger klatrede den gamle mand op til sit ungdoms skjulested, og minsandten de 6-8 pigeportrætter var der endnu. De var blevet en lille smule vand-skadede, men ikke så meget at de var blevet uigenkendelige.

Det er hvad jeg har kunnet finde om Niløse mølle i forbindelse med lidt slægtsforskning.

Efterskrift:

I Maj måned 1996 kunne der for anden gang holdes rejsegilde for denne Mølle. Nu blot på en anden sokkel ved Vibæk Vandmølle.

I 1983 nedbrændte Vibæk Vindmølle på Als. Det var en hollandsk mølle, stråtekt med jordomgang og kludesejl. Møllen hørte sammen med en vandmølle, der allerede i 1956 gennemgik en tiltrængt restaurering. Desværre forfaldt vandmøllen igen. Efter branden i 1983 blev der oprettet en fond, som søgte at bevare vandmøllen og rejse en ny vindmølle. Ved hjælp af Mads Clausen 's Fond fra "Danfoss" lykkedes det i 1992, at få vandmøllen gjort fuldt funktionsdygtig igen. Men vindmøllens skæbne var stadig sørgelig. Kun undermøllen, der var opført af kampesten stod tilbage. Da man gerne ville have en ny vindmølle igen, søgte man overalt i landet efter en nedlagt mølle, der

kunne bruges. Efter nogen tids søgen og annoncering i bladet "Møllen", lykkedes det at opspore Niløse Mølle i nærheden af Dianalund på Sjælland. Den passede næsten til fundamentet i Vibæk, men den manglede både hat og vinger. Heldigvis trådte både EU, et beskæftigelsesprojekt og andre fonde til, og Niløse Mølle blev derefter taget ned stykke for stykke, og den 27. juli 1995 var den sidste dag den stod på den oprindelige plads.

Nu står Niløse Møllens krop i Vibæk og håber på, at det bliver muligt at få vinger på igen.

Niløse mølles skelet nu opsat på Als, og danner rammen om den "nye" Vibæk Mølle.

Foto: Per Gliese

Hundborg Mølle brænder den 5. december 2009.

Foto og copyright: Diana Holm

Hundborg Mølles Endeligt

Af: Verner Paulsen.

Lørdag den 5. december 2009 nedbrændte Hundborg Mølle i Thy til grunden, den havde da været byens vartegn i næsten 150 år.

Møllen blev oprindeligt bygget i 1839 ved hovedgården Ulstrup syd for Hundborg som afløsning for en gammel vandmølle. 1860 flyttedes møllen til Hundborg by (ca. tre kilometer) lige overfor kirken for at være i nærheden af møllens kunder og for at optage konkurrencen med andre af egnens møller, som var blevet opført i byens nærhed. Som mølleri bestod møllen nu i mange år og blev egentlig en stor forretning, samtidig blev møllen et flot vartegn i landsbyens midte. Som det var tradition dengang, hørte der også et større landbrug med til møllen, det blev dog frasolgt allerede i 1915 til byggegrunde for den voksende landsby, mølleri fortsatte herefter

som en regulær forretning. På den tid havde møllen to kværne, valseværk og sigte samt skallesten til grynsmølleri, møllens vinger var 26 alen, og i 1928 anskaffede mølleren sig en 20 HK Deutz dieselmotor, så der kunne bearbejdes korn uafhængig af vind og vejr.

Men som det gik for mange andre møller, ebbede forretningen ud efter anden verdenskrig. I 1949 var det definitivt slut med mølleri, og møllen blev solgt til byens arkitekt og en snedkermester, som renoverede møllen og indrettede den med en super lækker lejlighed i tre etager. Som et kuriosum kan nævnes, at samme år havde Thisted kommune købt Kongemøllen i Skinnerup ved Thisted og var netop i færd med at restaurere denne, men lige før færdiggørelsen brændte møllen, mens de nye vinger lå uskadte ved siden af. Kommunen stillede nu de nye vinger gratis til rådighed for møl-

len i Hundborg, hvor de så fik en forlænget levetid på 60 år.

Hundborg Mølle har så siden 1949 fungeret som lejlighed, og utallig er de fotos, som turister har taget af den smukke mølle, der stod højt placeret i byens midte. Brandårsagen kendes p. t. ikke, men det formodes, at det var en kortslutning i det elektriske. Møllens ejer Tage Sjælland havde hvert år i december måned tændt lys i møllen, hvor den hyggelige belysning kunne ses gennem de små vinduer, og det var egentlig et led i byens juleudsmykning. Denne tradition havde han også holdt i hævd sidste år, hvor det så formodentlig fik det tragiske resultat. Møllen bliver ikke opført igen, og brandtomten er nu solgt til byens tømrermester, som agter at opføre en pavillon på møllekældrens fundament. Møllen blev i sin tid sat ovenpå en gammel gravhøj, og udsigten derfra er stadig impo-

Hundborg Mølle i 1931 med møller Anton Kongsbak og hans søn Ole på arbejde i møllen.

Bemærk møllens krøjeværk, det såkaldte "Amerikansk Krøjeværk" også kaldet kædekrøjer. Ikke set så ofte på danske vindmøller.

Anton Kongsbak ejede møllen mellem 1918 – 1945.

Foto: Hundborg Lokalhistoriske Arkiv

nerende. Møllens brand er en tragedie for en lille landsby, der ligesom andre små landsbyer mister den ene institution efter den anden.

Heldigvis har vi stadig to gamle møller her på egnen indenfor tre kilometers afstand. Det er Snejstrup Mølle, som indvendig er indrettet med en lejlighed ligesom Hundborg Mølle, og det er Faddersbøl Mølle, som ejes af Skov og Naturstyrelsen, og som i 2002 blev total restaureret. Den står med alt maskineriet intakt og er åben for publikum hver dag fra kl. 10-18 i sommerperioden - og ellers efter aftale med Aage Jensen tlf.9793 7257.

Hundborg Mølle fungerer som bolig, stadig med intakte vinger.

Foto: Günther Jochimsen

Hundborg Mølle nu solgt til den lokale Arkitekt og Snedkermester, som indretter den til bolig.

Året er 1951.

Foto: Hundborg Lokalhistoriske Arkiv

Brandtomten er nu det eneste der er tilbage af den udbrændte mølle i Hundborg by.

Foto: Per Frandsen

Egeskov Mølle

Af Susanne Jervelund

Vindmøllen på Midtfyn har været genstand for mange overvejelser, og dette indlæg skal også ses som et resultat af det. Egeskov Mølle har tidligere været omtalt i bladet Møllen, og der gives derfor her en kort foromtale af møllens historie.

Den hollandske vindmølle blev opført mellem 1848 og 1855 og hørte oprindeligt til Egeskov Gods. I 1926 blev møllen frasolgt godset og drevet af skiftende foderstof-forretninger. Driften blev indstillet i 1949 og møllen blev overdraget til ”Hjemstavnsforeningen for Kværndrup og Omegn”, som havde møllen indtil 1970, hvor møllen blev overdraget til Selskabet Danske Møllers Venner. I 1987 overtog Ryslinge Kommune møllen, og endelig i 2005 overdrages møllen til Svendborg og Omegns Museum.

Egeskov Mølle er kendt som 10-kroners – møllen, idet kunstneren Ib Andersens tegning af vindmøllen fra 1952 blev et meget kendt motiv på de danske 10- kronesedler.

Egeskov Mølle har gennem tiderne været gennemgribende restaureret, således at der i dag er tale om en ny mølle. I nyere tid blev hat og vinger nedtaget i 2002, mens møllekroppen blev totalt fornyet i 2003. Da der skete det, at de nye vinger stødte på mølleskroget blev de straks efter opsætningen nedtaget igen i 2004. Nye vinger blev fremstillet og opsat i sommeren 2004. Allerede i november 2004 bryder vindmøllens krøjesystem sammen i en storm og må repareres.

I maj 2005 blev Egeskov Mølle genindviet, efter at møllen havde været helt skilt ad og genopbygget fra undermøllen og op. Fremtiden for møllen synes sikret, idet Svendborg og Omegns Museum overtager ejerskabet. Imidlertid kom der uoverensstemmelser mellem møl-

*Møllebygger John Jensen samler møllekroppen på Egeskov Mølle i 2003.
Foto: Per Gliese*

*Møllebygger Jens Jørgensen arbejder med krøjekrans og kongevelle på Egeskov Mølle i 2008.
Foto: Susanne Jervelund*

lebestyrelsen og museet, hvilket medførte at møllebestyrelsen blev opløst i april 2006. Der måtte syn og skøn til, idet møllens spåntækning ikke var vandtæt. Endelig i juli 2008 måtte møllens hat tages ned igen for at krøjesystemet kunne rettes. Der kom yderligere uvished omkring møllens økonomi, idet et kommunalt driftstilskud fra Faaborg-Midtfyn Kommune på 80.000,- kr. pr. år

ikke umiddelbart kunne udbetales. Svendborg og Omegns Museum havde nemlig flere gange udtalt til pressen af de ønskede at afhænde møllen til anden side.

Der kom dog ro på og i 2009 er der påbegyndt en melproduktion på Egeskov Mølle, og i årets løb er der formålet over 8 tons korn. Det nuværende møllelaug har udført et stort arbejde og holder åbent i sko-

leferier og flere andre lejligheder. At Egeskov Mølle i visse kredse har fået betegnelsen "ulykkesmøllen" er ikke noget de genkender. Det er på den baggrund, at følgende indlæg om de problemer der har været på vindmøllen fremføres af Egeskov Møllens bestyrelse.

Betragtninger om Egeskov Mølle

*Af Ejner Andersen og
Verner Nielsen.*

Til: Esben Hedegaard.

Vedr. eftersyn af Egeskov Mølle den 12. maj 2005.—Følgende mangler og fejl bør afhjælpes hurtigst muligt.

1. Møllehattens krøjesystems tandhjulsgreb i krøjekransens tandkrans er kun 55 %, og bør være 100 %.
2. Persebommen kan ikke løftes fri af ophæng fra "svikstilling"
3. Afslåsning af hattehjulet efter kørsel med møllen, bør ske med afpasset tømmer på forsiden af hattehjulet evt. med 4x4 tømmer træ.

4. Justering af og påsejling af vingerne, da de hverken lukker helt i eller helt op - muligvis skal vinkeltrækket til "førestængerne" ændres

5. Kværn mod nord i møllen må ikke påkøbles stjernehjulet, da spilstokkens tapleje "slokkes" for meget. Kværnen skal adskilles for vurdering af brugelighed.

6. Kværn mod syd skal også adskilles for vurdering af brugelighed, overstenen er i ubalance, og understenens styrende leje "slokkes" måske 10 mm.

7. Tovværket til ophejsning af kornsække, bør udskiftes med reb af samme tykkelse som håndrebet, da det er utænkeligt at nogen sække

overstiger en vægt af 100 kg
Med venlig hilsen

*Ejner Andersen
Verner Nielsen*

Ved "indvielsen" af Møllen d. 14. maj, var vindretningen skiftet ca. 180 grader og ved igangsætningen af Møllen, viste det sig at hattehjulets "kamme" og krondrevets "kamme" gik hårdt i bund på hinanden.- d.v.s.: at vi ikke kan være sikre på at "kongevellen" er i "lod", hvilket bør undersøges som noget af det første.- Dette er meddelt Esben Hedegaard pr. tlf.

I fortsættelse af ovenstående til møllelaugsmøde den 31. oktober 2009.

RINGSTED MUSEUM OG VINDMØLLE

Ringsted Museum er et statsanerkendt kulturhistorisk Museum for Ringsted Kommune og drives sammen med byens smukt restaurerede vindmølle fra 1814.

Museet byder på:

- * LANDSTADEN RINGSTED: Landskab - Mennesker - Erhverv gennem 150 år.
- * DET DANSKE GULD - en udstilling om korn og mølleri.
- * OMVISNING I MØLLEN ved møller Morten Sørensen.
- * SÆRLIGE ARRANGEMENTER OG Udstillinger i skoleferier.
- * Åbningstid: Tirsdag-torsdag samt søndag kl. 11-16.
Januar samt enkelte helligdage lukket.
- * Omvisning kan bestilles (min. 10 pers.)

Køgevej 41 · Tlf. 5762 6900

Møller Morten Sørensen: Tlf. 5761 8521 · Mobil 2022 5191

Vi må konstatere at vi ikke har faglærte møllebyggere til rådighed mere, dette arbejde udføres af "Autodidakte" tømrere, og med hensyn til arkitekter, har jeg aldrig hørt om nogen, der kunne bare lidt.- Der blev optaget en film af Egeskov Mølles afmontering og efterfølgende renovering og genopførelse. - John Jensen undlod at kommentere nedtagelsen af møllevingerne.-Jeg kan fortælle lidt.- Ved monteringen af "mølleværket" laver man en alvorlig fejl, der bliver grundlag for mange fejl.- Kongevellens topleje ønskes forskudt med 80 mm, og det gør man ved at nyplacere krøjekransen 80 mm i kompasretning 280 grader, ønsket var fremført af: arkitekt Ganshorn, - kommuneingeniør fra Ryslinge kommune- og sekundæret af John Jensens mandskab og af møllebyggeren selv pr. tlf.

Hvis man på møllefilmen ser montagen af møllehatten kan det ses, at persebommens forreste ophæng, en solid træblok, er under niveau med møllehattens skøjter.-

Efterfølgende sker der så det, at når møllehatten drejer og (persebommens ophæng) træblokken kommer til position 280 grader, går den i klemme på mølleskrogets indvendige trækrans, og virker naturligvis som en kæmpe bremseklods. Mølleskrogets indvendige omkreds er ca. 12 m, og deraf er det på et stykke på ca. 1 -1% m. ud for position 280 grader at træblokken støder på. Når John Jensen kort tid efter konstaterer vindrosens kollaps, så er det ikke, som han påstod: "noget gammelt skidt" om lejerne, og frostvejr som sprængning, af nogle koniske tandhjul. - men krøjekransens forskydning med 80 mm, der lod høre fra "sig".

Det er muligt at John Jensen, har været i god "tro", eller "overtro".- Når kongevellen nu er 80 mm ude af lod", bliver kamhjulenes indgreb i hinanden ligeledes forkerte. Hathjulets indgreb i krondrevet giver stor frigang på position 280 grader, men når hatten drejer 180 grader, hamrer de i bund på hinanden, og det var det de gjorde på indvielsesda-

gen den 14. maj 2005. På de øvrige positioner er kammene skråtstillet, jernkammene vil ødelægge trækammene ved belastning.

Det samme gjorde sig gældene på stjernehjul og kværndrev, den kværn der lå nærmest de 280 grader, havde så dybt kamindgreb, at kværndrevet "nappede" stjernehjulets kamme.

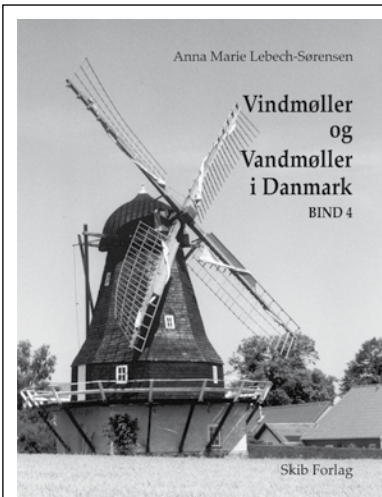
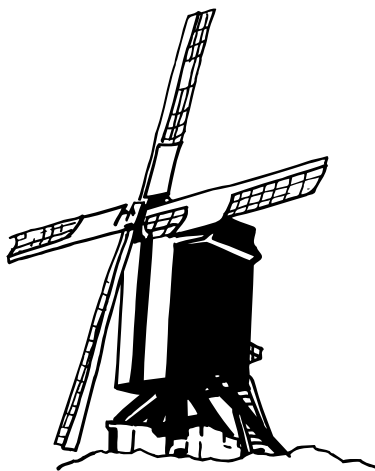
Hvis møllen skulle arbejde, var det bydende nødvendig, at få krøjekransen på plads, og kongevellen i "lod".-

Dette arbejde blev udført af møllebygger Jens Jørgensen. Han løste opgaven meget elegant, idet kun den yderste af møllearmene blev demonteret. Den inderste blev tværstillet og fulgte med møllehatten ned. Så blev krøjekransen sat på plads. Samtidig blev klapsejlene malet og vinkeltrækket til forestængerne reguleret

Vi vil ikke påstå, at denne reparation var billig, men den var nødvendig. John Jensens reparation af vindrosen var dyrere, men også nødvendig når skaden var sket.

Og begge regninger plus honorar til arkitekt kunne have været undgået. Tilsammen et meget betydeligt beløb, kunne have været sparet.

Sammendrag og betragtninger fra Egeskov Møllelaug, skrevet som svar til Lise Andersens: Egeskov Mølle -igen-igen.

Anna Marie Lebech-Sørensen
Vindmøller og Vandmøller i Danmark
 Møllerne beskrives indgående ud fra tekniske, historiske - herunder personalhistoriske - samt bygnings- og landskabsmæssige særpræg.

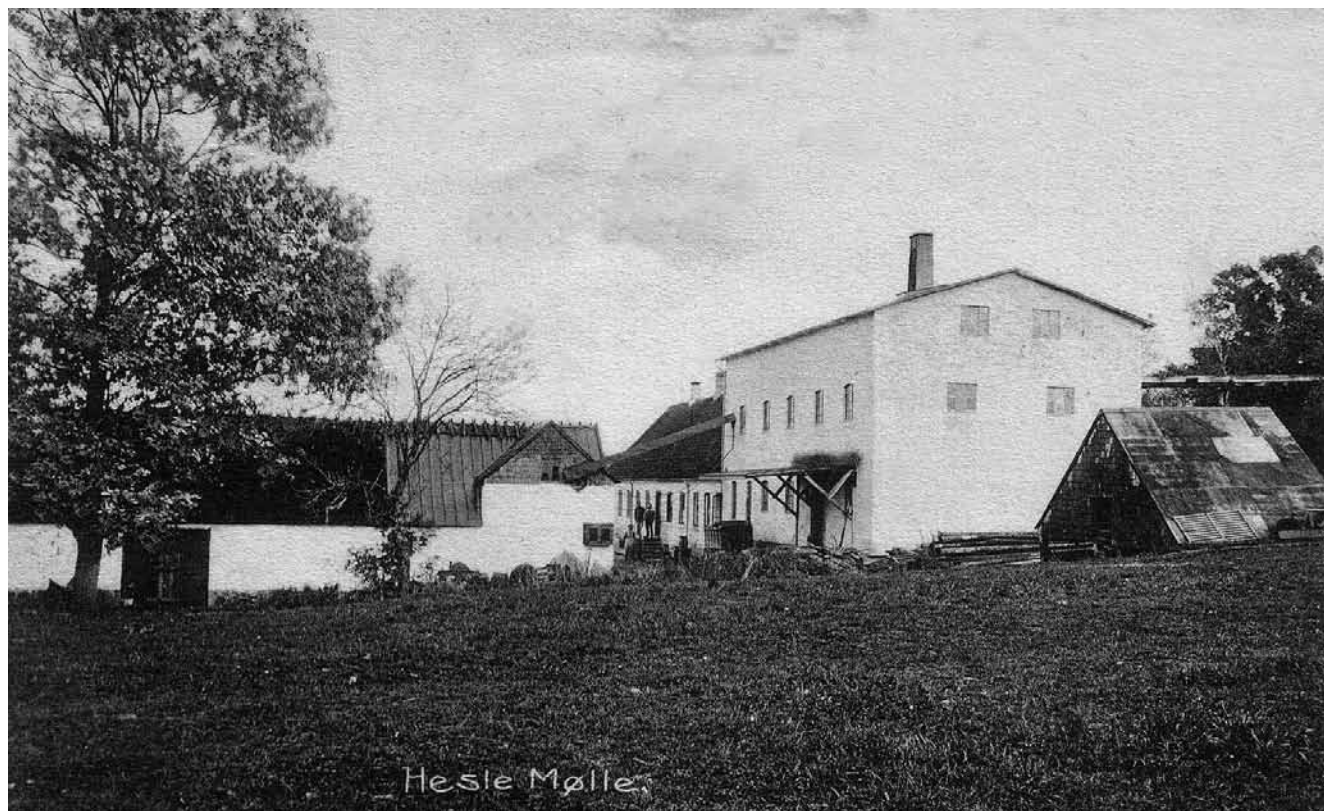
Hvem byggede møllen, munkene, kongen, greven eller en bondemand, hvornår blev møllen købt eller solgt. Møllerne er illustreret med mange farvefotos.

Forord ved H.K.H. Prinsgemalen.
 Bind 1 indeholder 240 sider, indbundet 298 kr.
 Bind 2 indeholder 228 sider, indbundet 298 kr.
 Bind 3 indeholder 248 sider, indbundet 298 kr.
 Bind 4 indeholder 352 sider, indbundet 298 kr.

Skib Forlag

5771 Stenstrup · Tlf. 62 26 33 58
www.skibforlag.dk

Hesle Mølle omkring år 1900. Til højre ses den 3 etagers møllebygning med ækvædukten som ledte vandet ind til det 9,20 meter store vandhjul.

Foto: Per Glieses postkortsamling

Hestemølle ved Tølløse

Af: Jens Søndergaard

Hestemølle eller Hestemøllegård er en gammel vandmølle, som omtales første gang i 1399. her står at en fribonde solgte Hesle Mølle til Antvorskov Kloster mod, at han og hans kone kunne nyde deres otium i klosteret. Senere kom møllen under Roskilde bispen, og i 1664 blev den overtaget af herregården Åstrup. Fra omkring år 1700 har den været i selveje.

Under navnet Hestemølle kan man ikke finde den i gamle skrifter, der benævnes den Hesle Mølle, men de sidste to ejere af gården har kaldt den Hestemølle, lidt misvisende, da der aldrig har været en hestemølle på stedet.

Vandet til møllen kom fra Røde Kilde, som består af 27 større og mindre kilder som til sammen afgiver en vandmængde på 2½ til 3 kubikmeter vand i minuttet, eller

Der er stadig vandføring, hvor det 9,20 meter store vandhjul sad, i den dengang lukkede møllebygning.

Foto: Jens Søndergaard

ca. 40 – 50 liter vand i sekundet. Kildefeltet er det største på Sjælland, og uanset vejrforhold vinter og sommer, er vandmængden næsten altid konstant hele året, Området ved kilderne er livsfarlig, da nogle af dem er meget dybe 5 til 6 m, derfor må man ikke gå uden for de afmærkede stier.

Vandmøllen havde et overfaldshjul på 9,20 m i diameter og udviklede en energi på 18 Hk. Der var ingen møllesø til vandmøllen, men oppe ved kilderne startede en akvædukt, som var en trærende opstillet på pæle ned til overfaldshjulet ved møllen, og man opnåede herved en faldhøjde på de 9,20 m. Man fortæller at det var et af Europa's største vandhjul.

Vandhjulet trak både kværne i møllen og bagerimaskiner i det bageri, der var opført i forbindelse med møllen. Mølle- og bageribygninger var i 3 etager.

En nat i 1902 brændte vandhjulet, da et leje løb varm og antændte hjulet. Herefter blev der bygget et vandhjul af jern på en maskinfabrik i Tølløse. I 1938 stoppede vandmøllen driften, bageriet var blevet nedlagt i 1920.

I dag er både møllehus og bageri nedrevet og kun fundamentet hvor vandhjulet var placeret er tilbage.

Vandhjulet til den gamle polermølle findes stadig på stedet, sammen med den lille polertromle, som ses foroven i billedet.

Foto: Jens Søndergaard

Vandhjulet blev skåret i stykker og solgt som gammelt jern.

Oppe ved kilden, der hvor akvædukten startede, blev der senere opsat et mindre overfaldshjul i jern, som stadig løber lystigt rundt. Dette vandhjul har tidligere trukket en polertromle, som blev benyttet af en guldsmed fra Roskilde, hvori han rensede og polerede messing- og kobberting.

Der er oprettet en vandrerute fra gården og op til kilderne og Kilde-skoven og retur - en tur på ca. 600 m.

Der er stadig masser af vand fra de 27 kilder, som her fosser ud over vandhjulet ved polermøllen.

Foto: Jens Søndergaard

TADRE MØLLE

Tadre Mølle drives i dag som 1800-tals møllegårdsmuseum og naturcenter under Roskilde Museum med fokus på Elverdamsdalens spændende kulturmiljøer (masser af møllehistorie, Sjællands største kilder og herregården Aastrup i nærområdet). På møllegården kan man bl.a.

- x se udstillingen "Elverdamsdalen og møllerne" og opleve 1800-tals møllen i funktion
- x nyde lægeplantehaven og kålgården og vandre ad de smukt anlagte trampestier
- x bestille en omvisning med fortælling om dalen og demonstration af vandmøllen
- x bestille undervisning med temaer bl.a. omkring 1800-tals gården og vandenergi
- x overnatte på naturlejrpladsen (større grupper skal forudbestille)
- x forfriske sig med kaffe og kage m.m. i møllecaféen (større grupper skal forudbestille)

Åbningstider 2010: 1.-5. april, påskeåbent. 1/5 - 30/6: Lørdage, søn.- og helligdage
1/7-15/8: Lørdage og søndage. 16/8- 31/10: Lørdage og søndage, samt 18.-22./10 (efterårsferie)
Åbningstider alle dage: 11-16. Entrépriser: 25 kr, unge under 18 år gratis

Læs mere om møllens historie, undervisningstemaer, særarrangementer, aktuelt nyt, priser, mølleforening m.m. på www.roskildemuseum.dk

Tadre Møllevej 23, 4330 Hvalsø. Tlf. : 59194001 / 40356187. tadremoelle@post.tele.dk

Noget om vindroser

Af: Henning Hansen

Foto: Per Gliese

Det ville være overskriften, hvis John Jensen havde skrevet dette indlæg, og det er da også især ham der har givet anledning til det efterfølgende.

Det piner mig, når jeg ser, at der er ændret på vore gamle møllers udseende, især når det er så iøjnefaldende som vindrose-bladene. Flere gange har jeg diskuteret ændringerne med andre møllefolk, bl.a. John Jensen, han sagde, at det ikke havde nogen praktisk betydning, når møllen ikke skulle bruges, og det kan da være rigtigt, og andre som jeg har nævnt det for, har slet ikke bemærket ændringerne. Jeg har ikke tal på hvor mange møller det drejer sig om, men her et lille udpluk.

Bagenbjerg – Langeland

Christiansmøllen - Svendborg

Egeskov - Fyn

Gudhjem - Bornholm

Højsager - Sjælland

Hørsholm - Sjælland

Når man på gamle billeder kan se, hvordan vindrosebladene vender, og man ofte også har rester af vindrose samt aksler og tandhjul, så kan det vel ikke være så svært at genskabe vindrosen med oprindeligt udseende og funktion. Det har en praktisk betydning, hvordan bladene vender! Når der er kraftig vind, og vingerne får lov at trække det de kan, så vil møllehatten prøve at dreje rundt i retning med solen, på grund af den modstand som krondrevet yder. Dette skal vindrosen modvirke. Ofte er vindrosen placeret så den nederste del er lidt i læ af hatten, derfor skal de øverste blade vende sådan, at det er dem der fanger begyndende sidevind fra venstre, (set bagfra - det er jo fra den vinkel mølleren oftest ser møllen).

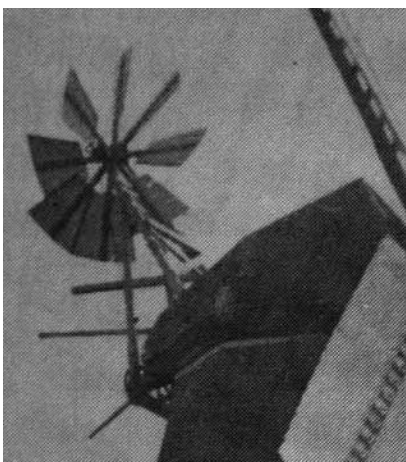
Hjemme i Vinstrup kørte vi ofte med en skråkværn, havrevalse og

Hørsholm Mølle - 1930

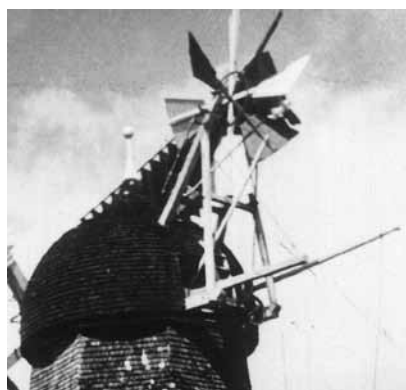
Hørsholm Mølle - 2009

Bagenbjerg Mølle - Gl. foto

Bagenbjerg Mølle - 2009

Højsager Mølle - 1950

Højsager Mølle - 2007

vores lille skallekværn med sorterer og blæser. Skallekværnen passede sig selv så den var der ikke meget arbejde ned.

Ved fyraften når kornet var taget fra maskinerne, kværnstenen lettet og vingerne standset, så har jeg ofte set, at vindrosen begyndte at arbejde for at dreje hatten lidt i retning mod solen.

Hvis man ser på gamle møllebilleder, så er der langt imellem de møller hvor vindrosebladene vender omvendt.

Gid dette måtte give anledning til, at man prøver at bevare møllerne som de oprindeligt er opført.

Dansk Møllerforenings tur til Holland 2010

Af: Per Gliese

Dansk Møllerforening satser i år på en efterårstur til Holland i september 2010.

Turen vil foregå i perioden fra den 8. til og med 13. september 2010.

Turens detaljer er endnu ikke helt fastlagt. Vi har dog allieret os med en af foreningens hollandske medlemmer, som har lovet at hjælpe

med sammensætningen af et godt og varieret program.

Vi håber at kunne bo på et godt hotel i byen Den Bosch eller "’s-Hertogenbosch" som den hedder officielt. Byen ligger i den sydhollandske provins, Brabant.

Turen vil komme til at indeholde besøg på forskellige typer af hol-

landske vand og vindmøller, bytur, sejltur og andre kulturelle indslag.

I næste nummer af møllen forventer vi, at kunne bringe mange flere detaljer om turen, tilmeldingsfrist o.s.v.

Men sæt allerede nu kryds i kalenderen.

Fra Møllelaugene

Pressemeddelelse:

21. oktober 2009

Jels Mølle har fået ny beklædning på hatten

Midt i Jels By i Vejen Kommune – ved Hærvejen og Pilgrimsruten – ligger Jels Mølle, en kornmølle som blev bygget i 1859. Møllen har nu med hjælp fra Realdania fået ny beklædning på hatten.

Møllens hat blev i 1977 beklædt med nye egespån. Men med årene er der udvasket en del garvesyre fra disse egespån, hvilket har bevirket,

Jels Mølle har fået nye spåner på hatten.

Foto: Ole Ravn

at møllens krop er blevet misfarvet. For tre år siden begyndte taget til lige at blive utæt. Da Jels Mølle er fredet, aflagde Kulturarvstyrelsen møllen et besøg, hvorefter det blev besluttet, at der skulle nye spån på hatten.

Kulturarvsstyrelsen og Realdania har efterfølgende støttet projektet med hver 50% af det samlede budget på knap 400.000 kr.

"Vi er meget taknemmelige for Realdanias indstilling til restaurering af hatten, og for det gode samarbejde vi har haft med Kulturarvsstyrelsen," siger Ole Ravn, Foreningen til bevarelse af Jels Mølle. - "Vi har denne gang valgt akaciespån, hvilket vil give hattens beklædning en længere holdbarhed. Træet har

Havnø Mølle

PRESENNING FABRIK OG SEJLMAGERI
SKRIFT PÅ PRESENNINGER
EGET SKILTEVÆRKSTED

a.g. poulsens eftf. I/S

GRØNTTORVET 290 · 2500 VALBY
TLF. 3630 0290 · FAX 3630 3010

Vi har 25 års erfaring i sejlmageri og har blandt andet leveret over 60 sejl til følgende møller:

Fuglevad · Havnø Mølle · Holbæk Stubmølle · Karlstrup Stubmølle
Kolby Kås · Lindau, Tyskland · Lumsås · Maderup · Nr. Jernløse
Peine, Tyskland · Sillerup · Trente Mølle · Vennebjerg · Øster Klit
Stokmølle · Pibe Stubmølle · Ulsted mølle m. fl.

mindre garvesyre end egetræet, og det betyder, at der kommer mindre udvaskning på møllens krop.”

”Møllen er velbevaret og udgør et markant vartegn i Jels. Den har tydeligvis stor betydning for lokalsamfundet, hvilket ses af den velfungerende mølleforening, som holder liv i møllen,” siger projektleder Eske Møller, Realdania.

Jels Mølle er en vindmølle af hollandsk type med galleri. Undermølle og overmølle er grundmuret og kalket hvid. Hatten er løgformet, og vingerne er til sejl. Møllen krøjes manuelt fra galleriet.

I 1956 blev møllen købt af Foreningen til bevarelse af Jels Mølle. Siden har foreningens bestyrelse og medlemmer sørget for at dette kulturminde stadig bevares.

Foreningen til bevarelse af Jels Mølle har ca. 250 medlemmer, som med deres kontingent bidrager til den nødvendige økonomi til vedligeholdelsen.

Mere end 60 af medlemmerne er med i et af de 10 møllevingedrejelaug. Disse laug er forpligtet til at mødes hver tiende uge, således at vingerne kører rundt mindst en gang om ugen. Mindst et medlem fra hvert laug deltager i den årlige aktivitetsdag, hvor mølleforeningens medlemmer udfører ind- og udvendig vedligeholdelse og reparationsarbejde på møllen.

Møllen er i meget fin stand, og er som museum åben i turistbureauets åbningstid. Det gamle magasin

huser Jels Turistbureau, medens den tidligere lejlighed er kontor og mødelokaler for turistforeningen og Jels Vikingspil.

For yderligere oplysninger venligst kontakt:

Projektleder Eske Møller, Realdania, 70 11 66 66

Ole Ravn, Foreningen til bevarelse af Jels Mølle, 74 55 26 34

Møllenoter

Vinge knækkede på Bjerre Mølle

Den ene af de to vingearme på Bjerre Mølle knækkede i weekenden på grund af råd - så nu haster det med at skaffe penge til nye vinger. Et nyt sæt vinger vil koste ca. 360.000 kr., og foreløbig har møllefonden knap halvdelen af pengene i hus, oplyser formanden Bent Pedersen. - Vi er for længst gået i gang med at søge fonde om støtte, og tre af dem har givet tilsagn. Det giver tilsammen 147.000 kr. plus at vi har lidt penge i kassen, siger formanden. Den ottekantede mølle er den eneste i Danmark, der er tækket med røde teglsten. Den blev opført i 1860 og var i brug indtil 1955. Fonden, der har til formål at bevare og restaurere møllen, blev stiftet i 1974. Møllen med den specielle tegl-facade, er en af museums-attraktionerne i Hedensted Kommune.

Kilde: Nettet d. 26. oktober 2009

Tvis Mølle mangler det nye vandhjul.

Foto: Susanne Jervelund

Vandmøllen mangler det vigtigste

En vandmølle er ikke helt det samme uden møllehjul. For få måneder siden blev Tvis Mølle renoveret igen, med nyt møllehjul. Men ikke alt blev skiftet. Et møllehjul kan være nok så nyt og flot, men uden en aksel er der ikke meget rundtur i det. Sådan er situationen for Tvis Mølle, som i et stykke tid har stået uden sit ellers så nye møllehjul. »Da vi fik bygget et nyt møllehjul for nogle måneder siden, beholdt vi den originale aksel, men den er brækket,« siger Steen Faurbye, der er chef for Holstebro Kommunes afdeling for byggeri og ejendomme. Kommunen købte Tvis Mølle i 1993 og fik den over de næste år sat bygningen i stand. Men møllehjul forgår, så i forbindelse med en nødvendig renovering sidste år, blev et nyt møllehjul sat på. Nu er det så afmonteret for en stund. »Lige i øjeblikket er der ferie, men vi får den nye aksel monteret så snart som

Dansk Møllerforenings kalender 2010

Vi har endnu nogle eksemplarer af foreningens kalender for 2010, på lager.

Kalenderen indeholder bl.a. billeder af:

Grubbe Mølle, Havnbjerg Mølle, Præstkær Mølle, Ringsted Mølle, Stenager Mølle, og Kaleko Mølle m.fl.

Kalenderen er i foldet A3 format i farver samt omslag.

Prisen er kr. 100 inklusiv porto og forsendelse.

Bestilles hos Per Gliese

muligt,« siger Steen Faurbye. Mens møllehjulet er af træ, er akslen lavet i jern.

*Kilde: Lemvig Folkeblad. Den 22. juli
– 2009*

Nr. Jernløse Mølle venter på foråret, hvor møllens omgang skal renoveres.

Foto: Per Gliese

EU-penge til formidling i Nr. Jernløse

Udvikling Nordvestsjælland har bevilget knap 124.000 kroner til Nr. Jernløse Møllens arbejdende museum. Pengene, der er EU-midler, skal bruges til formidling af møllens historie samt anden, lokal historie.

I tilknytning til møllen er der en magasinbygning, og det er i den, at folkene bag møllen i samarbejde med den lokalhistoriske forening for den tidligere Jernløse Kommune har planer om at lave en permanent udstilling.

- Det, vi kunne tænke os, er en udstilling, der selvfølgelig dækker møllens og mølleindustriens historie, men som også fortæller om bl.a. det lokale landbrug og den lokale industri, fortæller Bent Jørgensen, der er formand for møllelauget.

Jernløse Kommune købte møllen i 1979 og restaurerede den udvendigt. I sommeren 1993 overgik

Nr. Jernløse Mølle til et selvejende møllelauget.

Lige nu forestår en større renovering af møllen. Lauget vurderer, at både møllens omgang og gangbroen fra møllen til magasinet, trænger til istandsættelse.

*Kilde: Venstrebladet den 19. december
2009*

Kanehøj Mølle i gang ved en tidligere mølledag. I dag har den "ondt" i den ene vinge.

Foto: Per Gliese

Kanehøj Mølle maler ikke for tiden

Formanden for Kanehøj Møllelauget, Birger Christensen og hans bestyrelsesmedlemmer er meget begejstrede for den nye Slagelse Kommune. Kulturudvalget i kommunen har lige bevilget Kanehøj Møllelauget, et tilskud på 16.600 kr. til at drive Kanehøj Mølle i 2010.

Sidste år lød tilskuddet på 1.600 kr., så der er tale om en tidobling af tilskuddet. Det hænger sammen med, at møllelauget efterhånden har meget svært ved at få økonomien til at hænge sammen. Faktisk har økonomien strammet til i et omfang, så møllelauget har måttet opgive sin bygningsforsikring, således at denne kun gælder for oprydning efter brand. Og det kan i sidste ende blive en dyr beslutning, for både i 1940 og 1963 blæste både hat og vinger af i en storm.

Holsteinborgfonden har nyligt

støttet møllelauget med 10.000 kr. De er brugt til indkøb af nye ege-træsspån, da de 3 af møllens 8 sider trænger til ny spåntækning. Vi har besluttet selv at runde dem af i den ene ende og behandle dem med svensk trætjære. Derved sparer vi 1,37 kr pr. spån – og det løber jo hurtigt op, fortæller Ulrik Kobbernagel fra møllelauget.

Vi har imidlertid et problem mere. Den inderste møllevinge har det ikke for godt, fortæller formand Birger Christensen. Vi tør simpelt hen ikke køre med møllen, fordi vi er bange for, at den skal brække. Vi har allerede kig på en ny møllevinge hos møllebyggeren i Vig. Han har en vinge på 22 meter liggende på lager. Men inden den er rettet til og sat op, så løber det op i en udgift på 300.000 kr., og de penge har vi slet ikke. Så vi er gået i gang med at søge fonde om penge både her, der og alle vegne, slutter formanden for møllelauget, Birger Christensen.

*Kilde: Sjællandske den 11. december
2009*

Møllen fik sin hat på

Siden juli 2008 har Gl. Rye Mølle haft en flad, midlertidig hat, men nu er den gamle hat blevet restaureret og pynter igen fra toppen af møllen

Sidst i oktober måned 2009, fik Gl. Rye Mølle sin nyrestaurerede møllehat løftet på plads. Den gamle, løgformede møllehat fra 1872 blev restaureret på arealet ved siden af møllen. Den har længe været klar til at komme på plads, men travlhed hos møllebyggeren og blæsevejrh har indtil nu lagt hindringer i vejen. Torsdag d. 29/10 kl. ca. 12.00 fik kranfolk, møllebyggere og tømrere i fællesskab løftet den midlertidige, flade afdækning ned, som har siddet på møllen siden sidste år. Operationen gik helt efter planen og uden uheld, så nu mangler Gl. Rye Mølle "kun" et sæt nye møllevinger og nyt krøjeværk samt nogle mindre restaureringsarbejder på møllebygningen, før hele møllen vil stå flot og nyrestaureret. Hvornår det kan ske, afhænger helt af, hvor lang tid det vil tage at skaffe økonomisk

støtte på ca. 460.000 kroner fra fonde og institutioner til den sidste etape af restaureringsprojektet.

Kilde: Netavisen – Lokalavisen Skanderborg den 30. oktober 2009

Lumsås Mølle ser for tiden noget "handicappet" ud.

Foto: Niels Christoffersen

Stormvejret ødelagde vingen på Lumsås Mølle

Møller Niels Christoffersen fik sig en slem overraskelse en aften midt i november 2009, da han fik at vide at en af møllevingerne på Lumsås Mølle var knækket midt over på grund af stormvejret.

- Vi tog ud og kiggede på det, men vi kunne ligesom ikke gøre så meget, fortæller mølleren.

Møllevingen består af to stykker træ, og det ene stykke træ er brækket af inde ved akslen. Ifølge mølleren vejer det stykke, som er brækket af, omkring et ton - og det var blæst helt over i naboens have.

Niels Christoffersen håber nu at de nye vinger bliver klar til 1. juni 2010.

De nye vinger bliver fabrikeret af sydsjællandske lærketræer, som blev fældet sidste vinter og siden har ligget til tørre, og han understreger, at det er meget vigtigt, at træet er helt tørt, inden de bliver sat op,

ellers holder de ikke særligt godt, men han satser på, at vingerne kan blive sat op til sæsonstart 1. juni 2010.

Det er ikke stormens skyld, at møllen skal have nye vinger. Det har været planlagt i lang tid, og de nye vinger koster 400.000 kroner

Kilde: Nordvestnyt.dk den 19/11 og 11/12 2009

En møllebænk og en donkraft måder til, for at holde resterne af den knækkede vinge fast.

Foto: Niels Christoffersen

Fra Læserne

Efterlysning

Gunvor Knudsen efterlyser oplysning om hvorfor Mortensaften er en helligdag for møllerne. Hun fortæller, at man i hendes familie fortæller at "skoslaget blev opfundet den 11. november" og at det er derfor møllerne ikke arbejder på denne dag. Det var morbroderen Otto Berthelsen, der stammer fra Refsvindinge Mølle som fortalte historien.

Er der blandt læserne nogen der kan genkende denne historie, hører vi gerne om det. Men det kunne jo også være at det ikke er en "gængs" historie, og at det forholder sig sådan at Mortensdag var en terminsdag, hvor regnskaber skulle gøres op, så det er derfor at der ikke måtte arbejdes.

Gunvor Knudsen, tlf: 3054 5917 – mail: guk@aarslevnet.dk

Boganmeldelser

Molenland Vlaanderen

Af Susanne Jervelund

Et meget flot sæt møllebøger er udkommet i 2008. Det er A. Goublomme, der står bag de to bøger om møllerne i Flandern. Den første bog indeholder en kort historisk oversigt over møllerne i Flandern. Der er historiske billeder af møller og møllere fra egnen, som belyser den store betydning møllerne har haft for den europæiske civilisations udvikling. De mange fotos giver et bredt billede af historien. Ikke mindst gør de mange billeder fra 1. verdenskrig et stort indtryk.

Bog 2 indeholder en unik samling meget stemningsfulde møllebilleder. Fotograferne Mireille Verscheure og Philippe Minnaert har forevigt møller i intense og smukke farvebilleder. Der er smukke fotos af møller, mølledetaljer og møllere fra Flandern, den sydlige del af Holland og Frankrig i bogen. Bøgerne er virkelig flotte og vil sandsynligvis ligge fremme på sofaen hos enhver mølleven, der er så heldig at eje dem.

Dansk Møllerforening har erhvervet et par eksemplarer af dette flotte bogsæt, som kan købes ved henvendelse til Per Gliese på tlf: 5761 8722 eller mail: gliese@c.dk Bøgerne sælges samlet i en flot kassette og koster 500 kr. inklusiv porto og forsendelse.

Wind Power – The Danish Way

”Wind Power – The Danish Way” er den første bog, der fortæller hele historien – om Poul la Cours vind-tunnelforsøg i Askov, om de fabrikker, der fremstillede 20.000 møller i perioden 1900–1920, om udnyttelsen af de aerodynamiske erfaringer fra flyindustrien omkring 1920 samt om udviklingen af de moderne vindmøller under og efter 2. verdenskrig.

De syv forfattere bag bogens 10 kapitler har et indgående kendskab til teknologien og historien, og de fører læserne helt frem til en aktuel status for dansk vindkraft i 2009.

Bogen er på 88 sider og har et enestående historisk billedmateriale

med over 150 illustrationer.

Bogen er udkommet på engelsk, fordi den henvender sig til en international målgruppe der interesserer sig for vindkraft.

Bestilling af bogen kan ske ved at sende en mail til Poul la Cour Fonden; plc@poullacour.dk. Prisen er 175,- kr. pr bog.

Helge Larsen - Herlufille Mølle 90 år

Søndag den 29. november 2009, fyldte Helge Larsen på Herlufille Mølle 90 år.

Helge Larsen glemmer nok aldrig

vingernes sus, kværnens sang og de mange andre lyde, der kommer fra en arbejdende mølle. Helge Larsen voksede op som møllersøn og er tredje generation på møllen i Herlufille.

Allerede som barn bistod han faderen med arbejdet i den gamle mølle, som blev bygget i 1884.

Helge er altid god for en mølle-snak, enten det gælder det tekniske i møllen eller fortællinger om livet og dagligdagen på godt og ondt, som møllerfaget nu indebar dengang.

I 1967 lukkede Helge Larsen Herlufille Mølle, der i de efterfølgende mange år fik lov at forfalde, dog ikke mere end den altid har været holdt tæt, på tag og fag. I 2003 blev det så på Helges foranledning, entusiasme og trods hans 84 år, besluttet at gå i gang med en restaurering af møllen, der i dag, trods manglende vinger, er godt på vej til at igen at fremstå som et smukt vidnesbyrd om svundne tider i det lille lokalsamfund.

”Møllens” redaktion ønsker et forsinket tillykke på dagen. (P.G.)

Borbjerg Mølle Kro - mellem Hjerl Hede og Holstebro

- ★ Restaurant - Bar - Gårdhave
- ★ Selskabslokaler op til 200 personer
- ★ Konferencerum/mødelokaler (AV-udstyr)
- ★ Egen 9-hullers golfbane - Petanque
- ★ Have med udendørs servering
- ★ 23 dobbeltværelser - Gæstehus
- ★ Sauna - Billard - Bordtennis - Dart
- ★ Robåde - Kanoer - Vandcykler
- ★ Mulighed for fiskeri - Legeplads
- ★ **Mølle-museum**
- ★ BOMA (afrikansk pælehus)
- ★ Vandrestier
- ★ Dyrefold med lamaer, heste, geder, æsler og gæss

Borbjerg Møllevej 3 · Borbjerg · 7500 Holstebro
Tlf. 9746 1010 · Fax 9746 1646
Internet: www.borbjergmill.dk · info@borbjergmill.dk

– også det rigtige sted til familie- og firmafester, kurser, møder og weekend-ophold.

Leveringsdygtige i træ af høj kvalitet til blandt andet byggeri, møller, skibs- og bådbygning, og havnebyggeri. Opskæring af stammer i ønskede kvalitet og dimensioner, i længder op til 25,5 meter.

Vores speciale er træ og tømmer hvor der stilles specifikke krav til trækvalitet og besavning, f.eks. svært tømmer i specielle dimensioner.

Savværket har mere en 75 års erfaring og vi kan også tilbyde os som sparringspartner til såvel rådgivere, projekterende og udførende og er til rådighed med tekniske informationer og vejledning.

Foto: Baunehøj Mølle i Grenaa.

Følgende til møllen er leveret af Hans Larsens Savværk & Trælast: Egetræs tagspån, møllevinger i lærk samt lærke stolper til rundgang og de bærende konstruktioner.

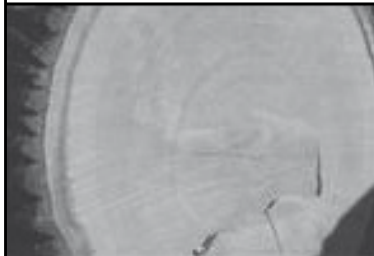
Hans Larsens Savværk & Trælast A/S

Grundlagt 1931

Lillevang 3, 3650 Ølstykke

Tlf. 47 17 83 03 • Fax 47 17 64 24

E-mail: post@savvaerket.dk • www.savvaerket.dk

Dansk Møllerforenings 125 år Jubilæumsbog

Bogen koster 295,- kr. og kan købes ved henvendelse til "Møllens" redaktion eller ved foreningens kasserer:

Kirsten Jervelund

tlf.: 62 61 91 08 eller

mail: grubbe_moelle@mail.tele.dk

Eller hos

Sekretær:

Per Gliese

tlf.: 57 61 87 22 eller mail: gliese@.dk

